

Тема заняття: Життя і творчість Василя Стефаника. Особливості індивідуального стилю письменника. Психологічне розкриття теми еміграції в новелі В. Стефаника „Камінний хрест”.

Цілі заняття: ознайомити з основними подіями життєвого і творчого шляху Василя Стефаника, його значенням для української літератури; опрацювати ідейно-тематичний зміст експресіоністичної новели „Камінний хрест”; поглиблювати вміння характеризувати образ головного героя твору, пояснювати символічні образи новели; розвивати мислення учнів, увагу, пам'ять, розширювати й уточнювати словниковий запас; виховувати естетичні смаки, любов до літератури, повагу до визначних діячів національної культури.

Інструкція до заняття:

- *Ознайомитися з темою та цілями заняття.*
- *Прочитати новелу „Камінний хрест”.*
- *Уважно опрацювати теоретичний матеріал.*
- *Ознайомитися з комп'ютерною презентацією до заняття, прослухати аудіозаписи, переглянути відео про В.Стефаника та новелу „Камінний хрест”.*
- *Запам'ятати або повторити теоретико-літературні поняття, вміщені у глосарії.*
- *Виконати практичні завдання за вивченим матеріалом.*

План заняття

1. „Бетховен українського слова”. Життя і творчість Василя Стефаника.
2. Особливості експресіоністичного стилю письменника.
3. Психологічне розкриття теми еміграції в новелі „Камінний хрест”.

1. „Бетховен українського слова”. Життя і творчість Василя Стефаника.

Василь Стефаник — прозаїк світового рівня. Його творчість — одне з найвищих досягнень української літератури кінця XIX — початку XX ст. В. Стефаник увійшов в історію світової літератури як неперевершений *майстер психологічної новели*. Його називали «володарем дум селянських» і «поетом мужицької розпуки» за глибоке знання селянської душі й суворой правди життя. *Оригінальність творчої манери письменника* виявлялася в:

- глибокому розкритті внутрішнього світу особистості,
- динамізмі відтворення її переживань,
- лаконізмі,
- глибокому підтексті, широкій асоціативності мови художнього твору.

Портрет. «Гарна класична будова тіла, приємні риси обличчя та благородні рухи творили з нього непересічний тип чоловічої краси. Був незрівнянним психологом. Письменник значну увагу приділяв зовнішності, тому завжди мав елегантний вигляд, одягався в найкращих кравців.

Родина. Стефаник народився *14 травня 1871 р.* в *с. Русів*, нині Снятинського району Івано-Франківської області, в сім'ї багатих селян. Батько майбутнього письменника, Семен Стефаник, походив із запорізьких козаків. Він був працьовитим, але мав непростий характер. Мати, Оксана Кейван, була доброю жінкою, невтомною трудівницею, тому й дітей виховувала в любові до праці. В. Стефаник був дуже відданий матері все життя.

Освіта. Три роки Стефаник відвідував школу в рідному селі, а згодом навчався у м. Снятині, де часто відчував зневагу від учителів і дітей багатіїв. Таке ж неприяне ставлення переслідувало майбутнього письменника і в *Коломийській гімназії*, до якої він вступив у 1883 р. Після такої „школи національного виховання” юний Стефаник пройнявся патріотичним, антиімперським духом. Він зблизився з гімназистами *Лесем Мартовичем та Марком Черемшиною*, і пізніше їхнє письменницьке товариство назвали *„Покутською трійцею”*.

Батько хотів, щоб син був освіченою людиною, тому й оплатив його навчання в одному з найвідоміших навчальних закладів Європи — *Ягелонському (нині Краківському) університеті* (1892 р.), де В.

Стефаник здобував медичну освіту. Однак робота лікаря майбутньому письменнику не лежала до душі, тому він полишив навчання, переїхав до Відня та зайнявся літературною діяльністю. Батько не схвалював вибір сина і відмовив йому в матеріальній підтримці. Натомість мати завжди знаходила можливість допомогти синові.

Після смерті матері батько В. Стефаника вдруге одружився, і спілкування батька з сином припинилося. Молодими померли Василеві старша й молодша сестри, кохана дівчина Євгенія Бачинська. Пізніше поховав двох братів. Так сформулося *трагічне світосприймання письменника*.

Громадсько-політична діяльність. У період навчання в Коломийській польській чоловічій гімназії юнак прилучився до просвітительської роботи, виявляв інтерес до революційно-демократичних ідей, цікавився політичною літературою. В. Стефаник став одним зі співорганізаторів таємного гуртка, що пропагував прогресивні політичні погляди. За нелегальну громадсько-культурну роботу його було виключено з гімназії. Згодом, навчаючись у Дрогобицькій гімназії, він також брав активну участь у громадському житті, був членом таємного гуртка молоді. Заприятелював з І. Франком, із яким потім підтримував дружні стосунки.

У 1908 р. селяни обрали В. Стефаника депутатом Віденського парламенту. У цей період (1908 — 1916) письменник не написав жодного твору, віддавшись громадській роботі.

В. Стефаник відстоював ідею державної незалежної України, тому щиро вітав утворення УНР як волевиявлення українського народу. Письменник виступав проти намагань польських шовіністичних кіл загарбати Галичину, тому в січні 1919 р. очолив делегацію для участі в заходах із нагоди проголошення Злуки всіх українських земель у Києві.

Приватне життя. У 1904 р. письменник одружився з Ольгою Гаморак і проживав у с. Стецеві. Через 10 років його дружина померла.

Останні роки життя В. Стефаника були затьмарені тяжкими хворобами, а 7 грудня 1936 р. його серце зупинилося назавжди. Письменник мав трьох синів. Найстарший син — Семен — тривалий час був головою Львівського облвиконкому, працював директором музею І. Франка у Львові. Середульший — Кирило — був директором музею В. Стефаника. Наймолодший син — Юрій — у 1944 р. емігрував до Канади. Правнуки письменника й донині приїздять до прадідівської оселі, підтримують її, доглядають за сімейним садом.

Вшанування пам'яті письменника. Ім'я Василя Стефаника присвоєно Прикарпатському національному університету, Національній бібліотеці у Львові, бібліотеці у Києві, вулицям у Львові, Тернополі, Коломії, Стрию та Снятині. Премія імені Василя Стефаника присуджується за видатні досягнення в галузі української художньої літератури, мистецтва, архітектури та журналістики.

Літературна творчість.

Перший період творчості (1897 — 1901 р.р.). Перші новели В. Стефаника «Виводили з села», «Лист», «Побожна» «В корчмі», «Стратився», «Синя книжечка», «Сама-саміська» та інші з'явилися в 1897 р. у чернівецькій газеті «Праця». Згодом виходять збірки новел:

- **«Синя книжечка»** (1899) — художнє відтворення безвихідного становища, жорстокої експлуатації галицького селянства;
- **«Камінний хрест»** (1900) — розкриття теми вимушеної трудової еміграції, бідності селянських родин, самотності бідної старості.
- **«Дорога»** (1901) — переважали безсюжетні новели лірично-емоційного характеру («Вістуні», «Сон», «Злодій», «Палій», «Кленові листки», «Похорон» та інші). Збірка вирізняється художнім змалюванням теми матері й дитини, жертвності материнської, батьківської любові.
- **«Моє слово»** (1905) — твори з попередніх збірок.

Другий період творчості (1916 —1933 р.р.). Збірки:

- **«Вона — земля»** (1926) — увійшли новели „Діточа пригода”, „Марія” та ін.
- **„Твори”**(1933).

В останні роки життя письменник написав автобіографічні новели «Нитка», «Браття», «Серце», «Вовчиця» тощо.

2. Особливості експресіоністичного стилю письменника.

Експресіонізм (від фр. expression — вираження) — мистецький напрям, який виник на межі ХІХ — ХХ ст. у європейському живописі, а згодом — у літературі та музиці. У творах цього напрямку митець намагається насамперед виразити власне глибоко особистісне, емоційне, пристрасне ставлення до того, що він зображує. На відміну від імпресіонізму, який був «мистецтвом враження» автора від постійних змін навколишньої дійсності, експресіонізм — це художній метод, що ґрунтується на концепції вираження авторського ставлення до життя.

Талановитий новеліст В.Стефанік прищепив експресіонізм на український ґрунт, втілював його в українську народну тематику, до того ж надихав його чаром української природи та фольклору. Навчаючись у Краківському університеті, «черпав широкий європеїзм», був знайомий з письменниками-модерністами, які входили до угруповання «Молода Польща». Такі обставини диктували необхідність пошуків власного стилю.

Тогочасна літературна критика відразу високо оцінила неординарний талант Стефаніка:

О. Кобилянська: «Страшно сильно пише Ви. Так, якби-сьте витесували потужною рукою пам'ятник для свого народу... Гірка, пориваюча, закривавлена поезія Ваша, котру не можна забути».

I. Франко: В. Стефаник – «абсолютний пан форми», «може, найбільший артист від часу Т. Шевченка... Його нариси як найкращі народні пісні, в котрих нема жодної риторики, ані сентиментальності, а тільки дійсність сумна, але скупа в золоті найчистішої поезії».

Леся Українка говорила про його майстерність непривабливо зображувати своїх героїв, але при цьому викликати у читача симпатію до них.

Ключем до розуміння творчості В. Стефаника є його одкровення про жертвні муки над художнім словом. Звертаючись до читацької аудиторії, митець говорив: «Я представив ваше темне життя і представив ваш настрій. І все те страшне, що є в ньому, а що так болить мене, писав я, горіючи, і кров зі слізьми мішалася. Але коли я знайшов у ваших душах такі слова, що можуть гриміти як грім і світити як зорі, то це оптимізм».

3. Психологічне розкриття теми еміграції в новелі „Камінний хрест”.

Життєва основа твору. Поштовхом до написання новели «Камінний хрест» (1899) послужив від'їзд до Канади русівського бідняка Стефана Дідуха, якого автор добре знав і поважав.

Ця новела — художнє узагальнення багатьох життєвих спостережень і роздумів автора про трудову еміграцію; це відгук письменника на масове переселення українців із Галичини до Америки наприкінці ХІХ ст. Ще в студентські роки В. Стефаник став свідком першої хвилі української еміграції. На Краківському вокзалі він бачив заплакані дитячі очі, чув захриплі від голосінь і зойків голоси матерів. Розпачливе волення тисяч обездолених душ гнітило серце письменника, щоб згодом вилитись слізьми у новелу «Камінний хрест».

Тема новели — трудова еміграція галицького селянства на межі ХІХ–ХХ ст. Тяжке економічне становище змушувало селян Буковини, Галичини й Закарпаття шукати кращої долі за кордоном.

Герої твору — селянин Іван Дідух, його дружина Катерина, їхні діти, кум Михайло, односельці.

Сюжет і композиція. Новела складається із семи розділів. Твір не має яскраво вираженого сюжету: селянин Іван Дідух на вмовляння дітей і дружини покидає рідну землю в пошуках кращого життя в Канаді.

Особливості композиції.

- Перший розділ виконує роль *експозиції*: знайомство з долею Івана Дідуха, його портрет.
- Наступні шість розділів — гірка *сповідь Дідуха* про своє життя перед запрошеним на прощальний обід селом.

- **Монологи** героя – яскравий композиційний прийом самохарактеристики Івана Дідуха.
- Домінування **образу горба** як символу тяжкої долі героя.

Проблематика новели. Стильова своєрідність.

Через конкретно-історичну проблему еміграції автор розкриває значно ширшу, **вічну проблему екології буття – єдності людини із Землею і Космосом.**

Іван, незважаючи на непосильну працю, почувається щасливим, бо відчуває себе часткою рідної землі, її господарем, перетворювачем. Вимушено відірваний від неї, він мов камінь, викинутий з річки на берег, — втрачає частку своєї душі.

Новелі „Камінний хрест” притаманна експресіоністична образність:

- зображення характеру простої людини, селянина;
- яскравість і нервова гострота художнього образу головного героя;
- відтворення його особистих переживань під впливом тяжкої розлуки з рідною землею;
- рівнозначність категорій прекрасного і потворного в образі Івана (негарний зовні, „переламаний” тяжкою долею, Іван красивий душею; потворне допомагає показати цілісність життя, де переплетене й гарне, і бридке; натякає на причину людських страждань на землі);
- ескізність, фрагментарність розповіді Івана про своє життя;
- гіперболізація зображеного (Іван під час праці на горбі в променях сонця як велетень, бо оживляє неродючу землю, виконує місію співтворця Бога);
- символічні образи: **горб** (символ тяжкої долі героя); **камінь** (символ омертвіння душі Івана); **хрест** (образ-символ, що уособлює чесне трудове життя народу, трагедію розлуки з рідною землею); **танок Івана з дружиною** (символ розпачу, що охоплює душу героя).
- монолог як ефективний засіб передачі душевних переживань героя.

За мотивами новели „Камінний хрест” видатний режисер Л.Осика в 1968 р. на Київській кіностудії ім. О.Довженка зняв фільм.